

Paradise Lost?

In de provincie Groningen groeit en bloeit een waardevolle tuin: de beeldentuin bij de borg Verhildersum, gelegen in het dorp Leens in de gemeente De Marne. De tuin is de laatste twee jaren ingrijpend gewijzigd.

Veranderingen in de tuin hebben een conflict veroorzaakt tussen enerzijds het bestuur van de Stichting Borg Verhildersum en anderzijds de Stichting Beeldentuin Borg Verhildersum en de beeldhouwer *Eddy Roos*. Er is een verschil van mening over de beplanting van de tuin. De rechter moet uitspraak doen over dit conflict.

De borg en de beeldentuin zijn onderdeel van het landgoed Verhildersum (32 ha), eigendom van de gemeente De Marne. Het landgoed met de gebouwen, de beeldentuin en de landerijen vormen samen het Museum Verhildersum. De gemeente De Marne heeft het beheer van het museum aan de Stichting Borg Verhildersum overgedragen, dus ook het beheer en het onderhoud van de beeldentuin. De tuin is geen rijks- of gemeentelijk monument, de inrichting is namelijk nog geen 50 jaar oud. Formeel is de eigenaar dus vrij om naar eigen inzicht veranderingen aan te brengen in de tuin.

De beelden in de tuin zijn gemaakt door de beeldhouwer *Eddy Roos*. Hij heeft vóór 1998 een belangrijk aandeel gehad in de vormgeving van de tuin. De Stichting Beeldentuin Borg Verhildersum is opgericht om fondsen te verzamelen voor de bekostiging van de beelden.

Het ontstaan van het conflict

Het conflict is niet te begrijpen zonder kennis van de geschiedenis van de borg Verhildersum, van de tuin en van de beeldentuin.

De borg Verhildersum heeft vanaf zijn ontstaan in de 14de eeuw verschillende verbouwingen ondergaan. Van een eenvoudig steenhuis groeide de woning uit tot een imposant complex met zijvleugels. Deze vleugels zijn in de loop van de tijd verdwenen. In 1792 kreeg het gebouw zijn huidige voorgevel.

Ook de tuin bij de borg heeft verschillende veranderingen ondergaan. De enige tekening van het terrein, uit 1823, laat zien dat er toen een *nutstuin* was met fruitbomen en een moes-tuin.

Bij de aankoop van de borg in 1953 kon een tuinarchitect een keuze maken uit verschillende stijlen uit het verleden van de borg, het borgterrein was namelijk nog geheel intact. De nutstuin uit 1823 had hersteld kunnen worden. Ook een mogelijk uitgangspunt was dat er een stilistische overeenkomst moest zijn tussen de gevel uit 1792 en de tuin en dan had de keuze kunnen vallen op een Engelse landschapstuin. Een andere mogelijkheid was weer een tuin aan te leggen in de stijl van de bloeiperiode van de borg: de 17de eeuw. Die keuze deed *mevrouw Clevering-Meijer* in 1968, toen ze in samenwerking met de tuinarchitecte *Renske Boon* een tuin

Dit deel van de tuin is ongewijzigd (situatie begin mei). Foto's Anna Huizinga.

bij de borg ontwierp, die geïnspireerd was op de Hollandse baroktuin: een geometrische tuin, ingedeeld in vakken met gazons, omlind door buxushagen en struiken, met rozenperken en bloembedden. De ongeveer 1200 bloeiende planten waren zo gekozen dat er in de lente en zomer steeds planten in bloei stonden.

De tuin trok veel bezoekers en kreeg veel waardering. Mevrouw Clevering-Meijer ontving in 1975 de zilveren anjer van het Prins Bernhardfonds voor haar vele activiteiten in de provincie op cultureel gebied, o.a. voor haar rol in het behoud, herstel en de inrichting van Verhildersum en voor haar betekenis voor het herstel van de traditionele tuinkunst op Verhildersum.

Stichting Beeldentuin Borg Verhildersum

Vanaf 1976 werd Eddy Roos bij het ontwerp van de tuin betrokken. Het plan was dat hij twaalf (later dertien beelden) bronzen beelden van dansende figuren voor de tuin zou maken. De gemeente Leens (nu De Marne) besloot uitvoering te geven aan het beeldenproject en ging akkoord met het aantal. In goed overleg met mevrouw Clevering-Meijer stemde Eddy Roos de maten van de beelden en tuin op elkaar af. Hij maakte daarbij gebruik van het principe van de gulden snede om een eenheid van de beelden en de tuin te maken. Na de dood van mevrouw Clevering-Meijer in 1981 bleef Eddy Roos zich bezig houden met de vormgeving van de tuin.

Aanvankelijk werden de beelden gemaakt in het kader van de toen geldende beeldende-kunstenaarsregeling (BKR). Toen deze regeling werd opgeheven, ontstond er een financieel probleem. In 1988 werd de Stichting Beeldentuin Borg Verhildersum opgericht onder voorzitterschap van de heer Vonhoff, commissaris van de koningin in Groningen. De Stichting Beeldentuin heeft geen zeggenschap over het beheer van de tuin. Haar taak is de zorg voor de financiering van het beeldenproject. Wel verkreeg de Stichting Beeldentuin een Europese subsidie met de opdracht een eenheid te creëren tussen de maten van de tuin en de maten van de beelden.

Hoger beroep

In het begin van de jaren '90 werd geconstateerd dat de tuin achteruit ging. Restauratie bleek noodzakelijk vanwege de scheefgroei van de vakken. Ook de borders moesten hersteld worden: van de planten die mevrouw Clevering had verzameld was het merendeel verdwenen. Volgens Eddy Roos was herstel van de beplanting mogelijk, want mevrouw Clevering had plantenlijsten nagelaten die als uitgangspunt konden dienen en aangevuld konden worden, zodat er drie seizoenen lang bloeiende planten in de tuin zouden staan. In overleg met Tammo Smith, bestuurslid van de Stichting Beelden-

Veranderingen in het oostelijke vak: aanleg van grindpaden en aanplant van taxus (situatie begin mei).

tuin, maakte Eddy Roos een restauratieplan voor de tuin en begon met de uitvoering daarvan. Tot 1998 had hij een belangrijk aandeel in de restauratie van de tuin.*

Om de beplanting te herstellen werd de bekende tuinontwerper en plantdeskundige Klaas Noordhuis benaderd. Het bestuur vroeg hem een tuin te ontwerpen, gebaseerd op het ontwerp Clevering/Boon, maar wel een tuin die ook in de herfst en winter aantrekkelijk zou zijn en gemakkelijker in het onderhoud. Het huidige budget is namelijk niet toereikend voor een onderhoudsintensieve tuin. Eind oktober '99 werd begonnen met de uitvoering van het plan Noordhuis. Een Europese subsidie voor restauratie van de borg en de tuin aan de Stichting Borg Verhildersum maakte de realisatie van het plan mogelijk.

De kritiek van Eddy Roos en de Stichting Beeldentuin is dat dit plan van Klaas Noordhuis te veel afwijkt van het concept Clevering/Boon; hier zou geen sprake zijn van restauratie, maar van aanleg van iets nieuws: de vroeger nagestreefde eenheid in de beeldentuin zou verloren gaan door de opdeling in verschillende delen met elk een eigen karakter.

Eind '99 spande Eddy Roos een kort geding aan tegen het bestuur van de Stichting Borg Verhildersum. De uitspraak van de Rechtbank in Groningen luidde: geen herstel van de situatie van voor 1998, maar wel herstel van de geometrische indeling in vakken en de zichtlijnen volgens het plan Clevering/Boon. Eddy Roos is in hoger beroep gegaan tegen deze uitspraak. Zijn doel is het verdere herstel van de structuur van de tuin, met toepassing van het principe van de gulden snede. Bovendien eist

hij verwijdering van grindvakken en herstel van de vroegere beplanting. Dit is volgens hem van essentieel belang omdat deze beplanting het verbindend element was, dat van de beelden-tuin een eenheid maakte; bovendien zou deze beplanting belangrijk zijn vanwege de diepten en kleurwerking. De Stichting Beeldentuin staat achter hem.

Toekomst van de tuin

Over de veranderingen in de tuin zijn de meningen verdeeld. Ook is het nog te vroeg om alle veranderingen te beoordelen: een tuin moet de tijd hebben om te groeien. Vast staat dat er ingrepen moesten plaats vinden. Duidelijk is dat er bij de voorbereiding van de renovatie te weinig overleg heeft plaats gevonden tussen de verschillende betrokkenen: de gemeente De Marne, het bestuur van de Stichting Borg Verhildersum, het bestuur van de Stichting Beeldentuin en Eddy Roos. De vraag is waarom de gemeente De Marne niet bemiddeld heeft of de provincie Groningen. De relatie tussen de beide partijen lijkt blijvend verstoord. Het beeldenproject stagneert. Ondanks alle problemen rond de tuin is er voor bezoekers nog steeds veel te genieten in en rond de borg Verhildersum. Deze zomer bloeiden er veel planten, het grootste deel van de tuin zag er aantrekkelijk uit. In het tuinhuis ligt een boek waarin bezoekers hun mening over de beeldentuin kunnen geven.

Drs. M.J.A. Vooijs is PR-medewerker van Heemschut Groningen.

* Tammo Smith is werkzaam bij het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Hij is adviseur bij de restauratie van historische parken en tuinen en adviseerde o.a. bij de restauratie van de tuinen van Het Loo.